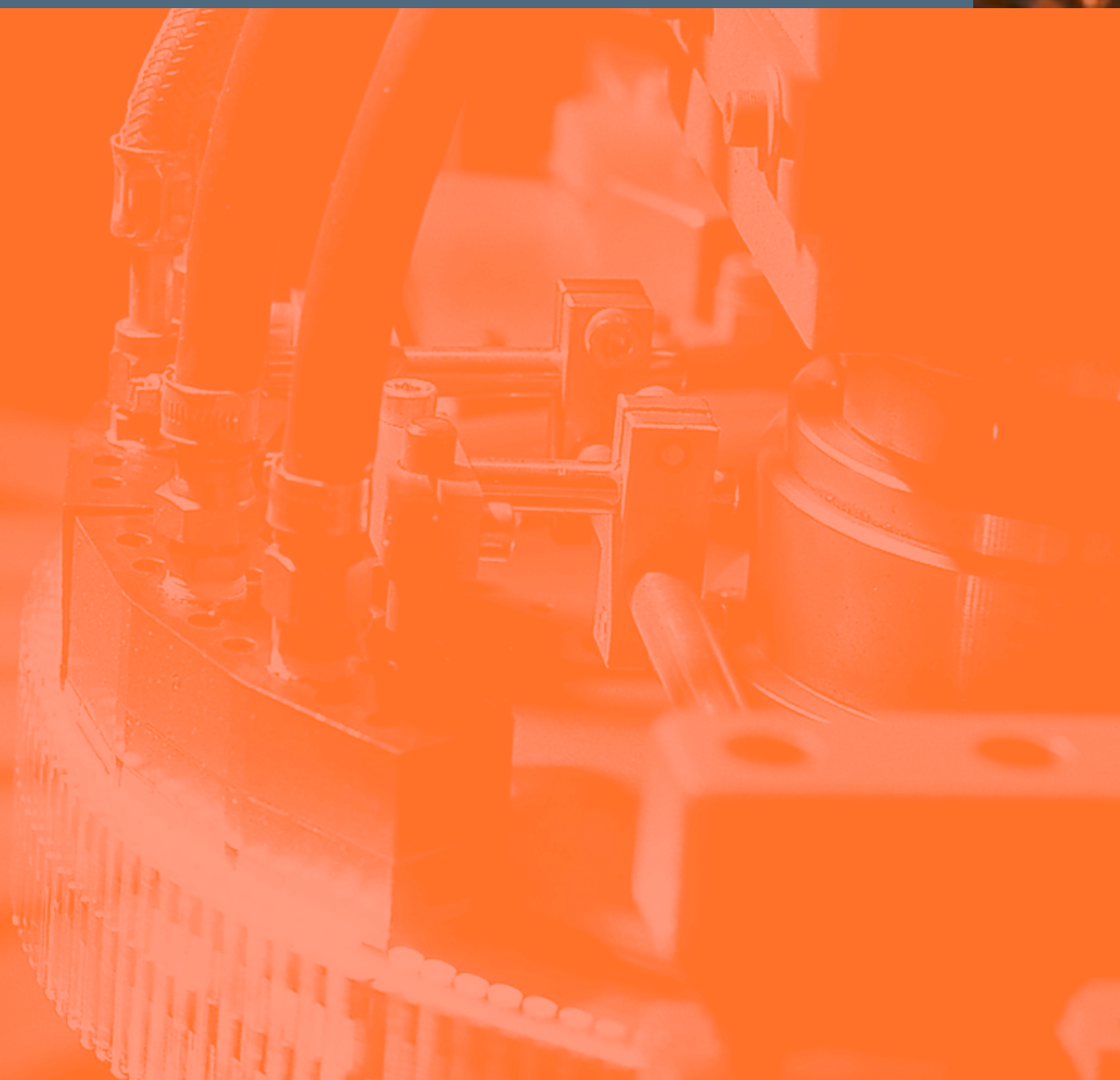

De regionale dimensie van kennis en innovatie

Innovatie en kenniseconomie in de regio

Inhoud

1	Innovatie begint in de regio	5
2	Krachten moeten worden gebundeld	7
3	Innovatie uitgevonden in de regio	9
	Groningen	11
	Fryslân	13
	Drenthe	15
	Overijssel	16
	Gelderland	18
	Flevoland	19
	Utrecht	21
	Noord-Holland	23
	Zuid-Holland	25
	Zeeland	27
	Noord-Brabant	28
	Limburg	30
4	De toekomst is al begonnen	32

1 Innovatie begint in de regio

In de moderne economie wordt innovatie gezien als een van de belangrijkste aanjagers voor de welvaarts-groei. Maar niet alleen daarom zien - om ons daartoe te bepalen - rijke (westerse) landen zich genooddaakt om de uitdaging van economische vernieuwing aan te gaan. Mondiale concurrentie dwingt rijke landen tot productie van goederen en diensten met steeds meer toegevoegde waarde. Dat is innovatie. Dat is kenniseconomie. Die innovatie is nodig om onze levensstandaard en onze sociale voorzieningen op peil te houden.

Die noodzaak tot innovatie doet zich niet alleen voor als gevolg van de toenemende globalisering, maar manifesteert zich ook binnen de inmiddels uitgebreide Europese Unie, waar - door onder meer sterke verschillen in loonkosten - sprake is van groeiende concurrentie tussen de rijke EU-lidstaten en de nieuwe lidstaten.

Europa

Europees, nationaal en vooral ook regionaal is innovatie bovenaan de agenda komen te staan. Tijdens de top in Lissabon in 2000 hebben de Europese regeringsleiders indertijd met elkaar afgesproken, dat de EU in het jaar 2010 de meest concurrerende economie ter wereld moet zijn. Dat heeft tot gevolg gehad, dat de onderscheiden lidstaten ambitieus beleid optuigen om aan die doelstelling een bijdrage te kunnen leveren. Maar de Europese Unie bestaat uit vogels van diverse pluimage. Bijna vier jaar later moest worden vastgesteld, dat veel landen op dit schema achter lopen.

Om de Lissabon-strategie te evalueren en die strategie nieuwe impulsen te geven is een werkgroep in het leven geroepen onder leiding van oud-premier Wim Kok. Doel van de werkgroep: het evalueren van de Europese strategie, het presenteren van nieuwe plannen op basis van de reeds gemaakte afspraken en het doen van aanbevelingen per lidstaat.

Nederland

De Nederlandse overheid bleef niet achter en richtte in 2003 onder meer het Innovatie Platform op. Om het belang van innovatie extra te stipuleren kwam dit platform onder leiding te staan van premier Jan Peter Balkenende. Kort gezegd heeft het Innovatie Platform de opdracht om met voorstellen te komen die de innovatiekracht van Nederland moeten versterken. Volgens de achttien leden van het platform gaat het erom hoe Nederland een cultuuromslag kan maken. Ons land is teveel een land van de middelmaat geworden,

waar een zesje goed genoeg is. Als Nederland een rol van betekenis wil blijven spelen in de wereld, dan moet de lat veel hoger worden gelegd. Daarom is de missie van het platform: ruimte maken voor mensen die de moed hebben om hun nek uit te steken en om ruimte te maken voor excellentie, ambitie en ondernemerschap. In het platform zijn overheid, bedrijfsleven, onderwijs en maatschappelijke organisaties samengebracht.

Regio

Europese en nationale inspanningen op het terrein van innovatie zouden evenwel niet van de grond komen als er voor die inspanningen geen fundament gelegd zou worden in de regio. Waar vernieuwingstrajecten worden gestart en verder uitgebouwd. Waar (kleine) ondernemers hun vernieuwende ideeën handen en voeten geven. Waar betrokken partijen als regionaal bestuur, kennisinstituten, intermediair en midden- en kleinbedrijf van elkaars versterkende factoren gebruik kunnen en willen maken. En meer van elkaar gebruik móeten maken.

In de regio! Niet landen of plaatsen, maar regio's vormen de geografische schaal waarop innovatieve processen zich afspelen. Zaken als concentraties van deskundigen op een bepaald terrein, relaties tussen bedrijven en kennisinstellingen en een goed vestigingsklimaat voor innoverende bedrijven en kennisinstituten spelen zich voornamelijk af op regionale schaal. Wat al jarenlang stapje bij stapje in de regio tot

stand is gebracht, valt door de geleidelijkheid ervan niet altijd op, maar ligt aan de basis van wat door de provincies wordt gezien als een wezenlijk gegeven van waaruit innovatie met extra kracht ter hand kan worden genomen. Deze visie wordt ondersteund door het resultaat van een onderzoek dat in opdracht van het Interprovinciaal Overleg (IPO) is gehouden.

De bevindingen uit het onderzoek geven richting aan voor de toekomst. Provincies zijn actief op het gebied van innovatiebeleid en kunnen een breed palet van projecten tonen. De schaal van provincies is toegesneden op het spelen van een rol bij de bevordering van innovatie en kenniseconomie. Daarnaast hebben gemeenten en stadsgewesten een schaal die aansluit bij die van regionale innovatieprocessen. Provincies hebben goede ingangen, niet alleen op de 'sexy' terreinen van ict en nanotechnologie. Trouwens, innovatieve hypes passen niet altijd bij mogelijkheden en geschiedenis van regio's. Provincies kunnen in het bijzonder een belangrijke partner zijn voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). Ze spelen een relevante rol ten

aanzien van het landelijk gebied en ze hebben goede kennis van het regionaal cultureel erfgoed en van de ontwikkelingsmogelijkheden van regionale recreatie en toerisme. Voorts lijken er mogelijkheden in het verschiet om bij te dragen aan innovatie in de zogenoemde creatieve industrie.

Kortom, regionale innovatie omvat veel meer dan men op het eerste gezicht zou denken. Geen sector is van innovatie uitgesloten. Innovatie is, zo zou je kunnen zeggen, al uitgevonden in de regio en kan verder worden uitgebouwd. Vanwege het grote en duurzame belang van innovatie op regionale schaal en vanwege de positie die provincies al innemen bij innovatiebeleid, zal de vernieuwing - zowel regionaal als gezamenlijk - ook bovenaan de agenda's blijven staan, zo is de verwachting. Alle mogelijkheden en kansen zijn daarom voorhanden om de ontwikkeling van de kenniseconomie - stap voor stap - met kracht voort te zetten. Over dat alles gaat dit boekje.

2 Krachten moeten worden gebundeld

In de regio bestaat veel ervaring met de aanpak van innovatie. De resultaten hiervan in de afgelopen tien jaar geven voor de toekomst voldoende reden om tot een verdere opwaardering van de rol van de diverse regio's te komen. Ook de provincies kunnen hierin, afzonderlijk en gezamenlijk, een nog grotere rol spelen dan ze tot nu toe al doen. Binnen het Interprovinciaal Overleg bestaat daarom de mening, dat er een goede voedingsbodem bestaat om op het terrein van kennis en innovatie met kracht verder vorm en inhoud te geven aan partnerschappen. Tussen de betrokken partijen in de regio: regionale overheden, intermediaire organisaties, kennisinstituten en bedrijfsleven, vooral het mkb. Tussen regio's, provincies en de diverse betrokken ministeries en tussen de Nederlandse overheid, provincies en de Europese Unie. Vooral de samenwerkingsverbanden die al in de regio bestaan en de nieuwe die kunnen worden opgebouwd, zijn bijzonder geschikt om bij te dragen aan de ambities van de Nederlandse overheid en "Brussel" op het gebied van de kenniseconomie.

Sleutels

De voorstellen die het Innovatie Platform doet om de innovatiekracht in Nederland te versterken kunnen bijvoorbeeld zijn gericht op allerlei sleutelspelers in die kenniseconomie, waaronder de overheid. Welnu, die sleutelspelers zijn te vinden in de regio en bij de provinciale overheden. Zo sluit het idee om werk te maken van regionale clusters goed aan bij die sleutelgebieden-benadering van het Innovatie Platform. Als de aanpak binnen die clusters maar zo breed mogelijk is. In dat licht bezien is het positief om te zien, dat het Innovatie Platform zich bij de omschrijving van sleutelgebieden niet heeft beperkt tot modieuze zaken als ict, lucht- en ruimtevaarttechniek en biotechnologie, maar dat ook is gekozen voor de productie van voedsel en bloemen en voor de creatieve industrie. Ook dit sluit aan bij diverse projecten die al in de regio bestaan en bij diverse plannen en ideeën voor de toekomst.

De Nederlandse overheid in het algemeen en het ministerie van Economische Zaken in het bijzonder, erkennen het belang van de regionale dimensie van de ontwikkeling van innovatie en kenniseconomie. Niettemin kan worden gesteld, dat er in "Den Haag" tot nog toe geen duidelijke visie heeft bestaan op de rol en de meerwaarde van provincies en regio op dit belangrijke beleids-terrein. Het beleid wat hieruit voortvloeit wordt gezien als te centralistisch en ook als te gefragmenteerd. Diverse relevante ministeries dragen - elk voor zich - hun steentje bij, maar onderlinge samenhang is er nauwelijks en de mogelijkheden tot participatie van provincies worden nog teveel van bovenaf bepaald. Met andere woorden: het belang van de regionale dimensie van kennis en innovatie is daardoor in het verleden onderbelicht. Natuurlijk is er bij een deel van de beleidsinitiatieven vanuit "Brussel" en "Den Haag" sprake van regionalisering van beleid. Bijvoorbeeld door de inzet van Europese structuurfondsen in verschillende regio's

om kennis- en innovatieprojecten van de grond te krijgen. Ja, er bestaan specifieke Europese doelsubsidies voor innovatie. En het is zeker zo, dat bijvoorbeeld in de nota Gebiedsgerichte Economische Perspectieven (GEP) innovatieve topregio's worden aangewezen. Maar de invloed van de partijen in de regio zou drastisch moeten worden versterkt en de specifieke kansen en sterkten in de regio zouden meer moeten worden uitgebuit. Omdat de kansen voor innovatie zo heel specifiek zijn per regio, kan ook alleen op regionaal niveau worden bepaald hoe die specifieke sterktefactoren kunnen worden ingezet om de speciale kansen van die regio te benutten.

Steuntje voor Den Haag en Brussel

Overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen binnen de regio's laten zien, dat zij goed in staat zijn om zich te organiseren en gezamenlijk op te trekken. Dat wordt vertaald in concrete en zichtbare resultaten. Voorts blijkt, dat die samenwerking niet beperkt

blijft tot het werkgebied van provincies, of gedeelten daarvan, maar dat steeds meer samenwerking wordt gezocht met andere regio's, ook met regio's in het buitenland. Het innovatiebeleid in de regio en de concrete resultaten daarvan vormen ook een doorslaggevende bijdrage aan het welslagen van de ambitie om de Europese Unie tot de meest concurrerende economie te maken. Een economie waar Nederland een belangrijk aandeel in heeft.

Midden- en kleinbedrijf

Daarom werken provincies en regio's - deels in gezamenlijkheid en vooral ook in diversiteit - hard aan een krachtige ontwikkeling van beleid op het gebied van innovatie en kenniseconomie en daarom wordt de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen als hogescholen en universiteiten, en bedrijfsleven om nieuwe projecten van de grond te tillen, sterk bevorderd. De vernieuwingskracht van regio's hangt nauw samen met diverse factoren, zoals aanwezigheid van kennis en kunde, infrastructuur, kenmerken van bedrijven en nog veel meer. Gesteld kan worden, dat het belangrijk is, dat provincies zich bij de keuze van te stimuleren activiteiten richten op de gehele kolom van kennis tot product. Daarbij gaat het niet alleen om het

stimuleren van vernieuwing bij de productie van goederen en diensten, maar ook om het steunen van de ontwikkeling van economisch van belang zijnde kennis en op het doorsluizen van die kennis naar bedrijven. Dat laatste is van belang: juist kleine en middelgrote bedrijven in de regio zijn bij uitstek geschikt voor vergaande innovatie. Juist daar worden veel vernieuwingen uitgevonden.

Om al deze redenen hebben de provincies de noodzaak gezien om innovatie hoog op de agenda te zetten. Dat het tijd is voor die manier van handelen is terug te vinden in de resultaten van het onderzoek in opdracht van het IPO.

3 Innovatie uitgevonden in de regio

Op regionaal niveau is de afgelopen jaren een grote verscheidenheid aan succesvolle activiteiten op het terrein van kenniseconomie en innovatie ontplooid. Er zijn diverse partnerschappen tussen regio en andere bestuurslagen ontstaan en - in wisselende verbanden - samenwerking tussen overheden, kennisinstituten en bedrijven. Innovatie is als het ware uitgevonden in de regio. Zeker als je de ontwikkelingen in de afgelopen tien jaar bekijkt.

Vernieuwing van producten en diensten is in de eerste plaats een zaak van het bedrijfsleven zelf. Vooral middelgrote en kleine ondernemingen blijken voorlopers te zijn in innovatie. Zij kunnen hiervoor de benodigde kennis zelf ontwikkelen, of proberen die kennis van buitenaf te verkrijgen. Grote ondernemingen benutten hierbij doorgaans een combinatie van eigen onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten en externe bronnen. Middelgrote en kleine bedrijven zijn vaak beperkt in hun (financiële) mogelijkheden om kennis te ontwikkelen. Zij zijn voor de ontwikkeling en uitvoering van vernieuwende ideeën vaak afhankelijk van externe kennis- en informatiebronnen. Zoals toeleveringsrelaties, vakliteratuur, onderwijs- en onderzoeksinstellingen. Maar, zo blijkt uit diverse onderzoeken, kleine en middelgrote ondernemingen zijn zeer geschikt voor radicale innovatie en zij spelen een belangrijke rol in de groei van werkgelegenheid.

Kloof dichten

Bij dit alles is de aanwezigheid van de juiste kennis, de juiste menskracht, de juiste infrastructuur, de juiste financieringsmogelijkheden een voorwaarde voor innovatie en kenniseconomie en het op een juiste manier samenbrengen van al deze factoren een noodzaak om goede resultaten te boeken. Bij innovatie is vaak sprake van een kloof tussen hype enerzijds en terreinen waar de beste kansen liggen anderzijds. Zo is ict in de mode, maar kansen op het gebied van vernieuwing doen zich ook - en misschien wel vooral - voor op veelal minder in het oog lopende terreinen. Zoals bij marketing, diensten en combinaties van producten. Senseo-koffie is daar een praktisch voorbeeld van.

Kennis en het goed benutten daarvan voor commerciële toepassingen is wezenlijk voor versterking van innovatie en kenniseconomie. De mogelijkheden om tot uitwisseling van die kennis te komen vormen een belangrijk onderdeel van het vestigingsklimaat. Reden temeer om innova-

tie en kenniseconomie regionaal aan te pakken. Provincies en deelregio's hebben weliswaar geen formele wettelijke bevoegdheden, maar zij vervullen in de praktijk een belangrijke initiërende, enthousiasmerende, coördinerende en stimulerende rol bij het ontplooiën van regionale kennis- en innovatieprojecten. Zo is de afgelopen jaren in elk van de provincies - en soms in specifieke regio's binnen die provincies - een pro-actief beleid ontstaan op dit gebied.

Trends

Die ontwikkeling gaat door waarbij enkele trends zijn te onderscheiden:

- de inspanningen voor innovatie en kennis worden versterkt;
- in toenemende mate wordt aandacht besteed aan het mobiliseren van andere partijen en het organiseren van partnerschappen;
- voor de uitvoering van concrete initiatieven wordt steeds meer een beroep gedaan op bestaande (landelijke en regionale) uitvoeringsorganisaties met versterking van de onderlinge samenwerking (netwerken) op regionaal niveau;

- in vrijwel alle regio's zijn kansrijke clusters geselecteerd (zwaar-tepuntvorming en focussing);
- programmatische aanpak krijgt steeds vaker de voorkeur boven een projectmatige aanpak met als voordeel stroomlijning van de regionale instrumenten en een meer gebundelde inzet van middelen;
- versterking van de integratie met andere beleidsterreinen, waardoor bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, scholing, arbeidsmarkt, milieu en cultuur worden betrokken bij het stimuleren van het innovatieve vestigingsklimaat;
- meer interprovinciale samenwerking en grensoverschrijdende samenwerking (met aanpalende grensregio's of met andere Europese regio's).

De provincies onderscheiden zich ten opzichte van elkaar in de selectie van kansrijke clusters en initiatieven. *Groningen* legt het zwaartepunt op energie, chemie, life sciences en ict; *Fryslân* (*Friesland*) focust zich op water, energie en zorg; *Drenthe* richt zich voornamelijk op energie en radiosterrenkunde; *Overijssel* heeft

technologie geselecteerd; in *Gelderland* staan voeding en gezondheid bovenaan; *Flevoland* kiest voor o.a. composieten, geomatica, life sciences, ict en medische technologie; *Utrecht* koestert ict en life sciences; *Noord-Holland* heeft o.a. duurzame energie, maritiem, agribusiness en ict/multimedia bovenaan staan; *Zuid-Holland* zoekt het o.a. in water/delta, chemie, aero/space/composieten; in *Zeeland* staat ict nummer één; *Noord-Brabant* zoekt het in de maakindustrie, chemische processen, agri/voeding en pharma/zorg en *Limburg* maakt zich sterk voor de maakindustrie, ict/elektronica en life sciences/chemie.

Samenwerking

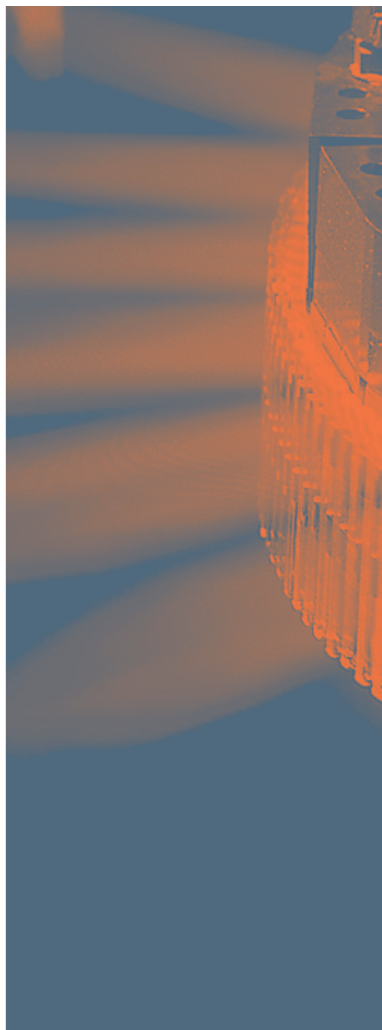
Ook van de andere trends zijn - de keuze is slechts een greep uit een grote hoeveelheid - voorbeelden te noemen. Als provinciebrede koepels zijn te noemen de Kennisalliantie in Zuid-Holland, de Brabantse Innovatieraad en de Task Force Innovatie in Utrecht. Partnerschappen zijn onder meer gevormd in de Stichting Food Valley, de Friese Water Alliantie en het Innovator Crossmedia Network. Interprovinciale en/of grensoverschrijdende samenwerking is te vinden in het Triangle-programma van de provincies Overijssel en Gelderland, Energy Valley in de drie noordelijke provincies, het Make-it programma voor de maakindustrie in Limburg en Noord-Brabant en in de Kennisdriehoek Eindhoven-Aachen-Leuven. Voorbeelden van zogenoemde opgeschaalde regionale experimenten zijn het Rotterdamse MISTER-project (geldt als de voorloper van het EZ-programma Nederland Gaat Digitaal) en het voormalige programma Kennis-dra-

gers in het Midden- en Kleinbedrijf (KIM), voorafgegaan door een pilot in Gelderland.

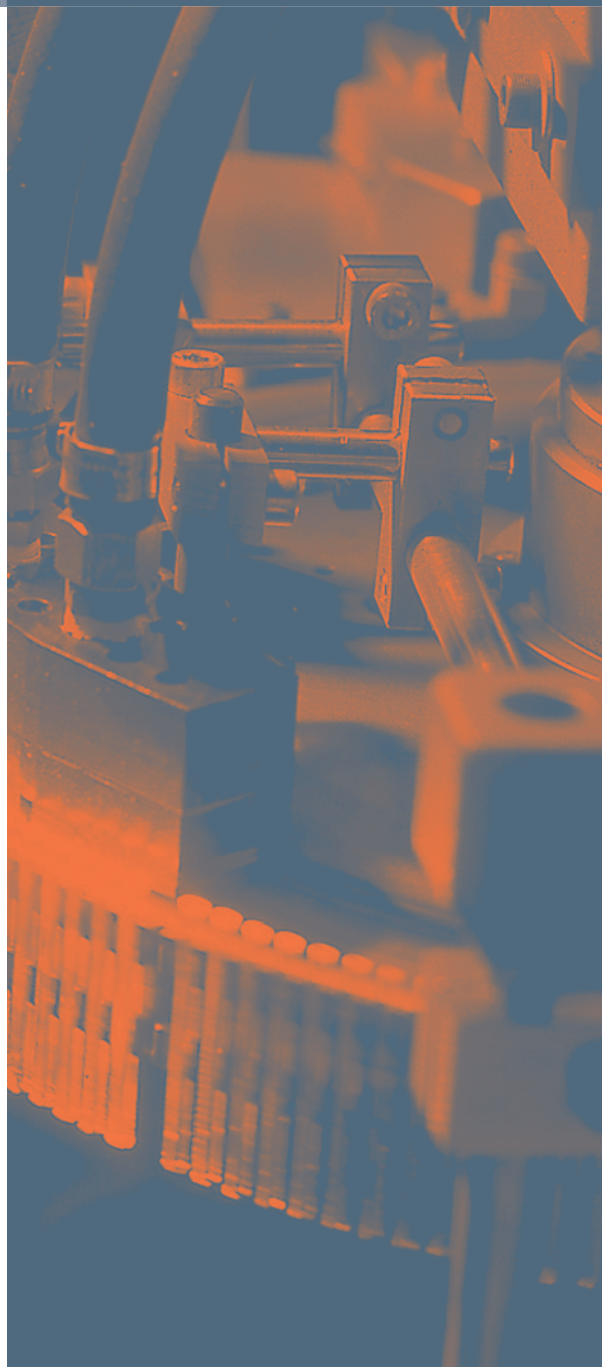
Ondanks de beperkingen tot nog toe, moet het regionale beleidsniveau niet los worden gezien van de hogere beleidsniveaus. Zo zijn diverse beleidsinstrumenten van het rijk en "Brussel" als het ware vertaald naar een regionale aanpak. De regionale coördinatie van initiatieven voor zogenoemde techno-starters kan als voorloper hiervan worden gezien. Ook is veel ervaring opgedaan met de regionale uitvoering van initiatieven die vanuit "Brussel" zijn genomen. Voorbeeld hiervan is de inzet van de al eerder genoemde Europese structuurfondsen voor sociaal-economische structuurversterking en de Europese doelsubsidies.

In de afgelopen jaren is tevens gebleken, dat regio's als proeftuin kunnen worden benut voor het nationale kennis- en innovatiebeleid. Eerst uittesten in de regio en dan opschalen naar het nationale beleidsniveau. Dat is al vaak met

succes gedaan. Omgekeerd heeft de regio een *signaleringsfunctie* richting rijksoverheid. Hieronder voorbeelden van innovatieprojecten met een rol voor de provincie.

Proefbrander, Energy Valley, Groningen.

Groningen

Als het om kennis gaat beschikt de provincie Groningen over de Rijksuniversiteit Groningen en het daaraan verbonden Academisch Ziekenhuis Groningen. De provincie beschikt over een aantal kennisintensieve organisaties en bedrijven, zoals Gasunie en Akzo/Nobel. Rondom deze kennisgroep bestaan zeer innovatieve bedrijven. De basis van het kennis- en innovatiebeleid in Groningen is terug te vinden in het beleid wat het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) op dit gebied ontwikkelt. Die samenwerking is sinds 2000 door de beschikbare Langman-gelden en door Europese middelen geïntensiveerd.

Speerpunt

Kennis- en innovatiebeleid vormt één van de speerpunten van het economisch beleid van de provincie. Het mandaat hiervoor ligt dan ook bij het cluster bedrijfsomgeving en markt van de afdeling Economische Zaken. Bij het innovatie- en kennisbeleid is op uitvoeringsniveau, naast Economi-

sche Zaken, een belangrijke rol toebedeeld aan het bureau Programma's en Projecten.

Energy Valley

Een bijzonder projectinitiatief is Energy Valley, een gezamenlijk initiatief van de drie Noordelijke provincies. Energy Valley is een voorbeeld van de inspanningen die worden gedaan om de omslag te maken van een generiek innovatiebeleid naar het uitbuiten en uitbouwen van de sterke punten van Noord-Nederland. Een andere insteek hierbij is een sectorale aanpak, ofwel clusterforming in die sectoren waar het Noorden goed in is. Energietechnologie is daar een onderdeel van. Immers: met de aanwezigheid van onder meer de Gasunie in Groningen en de NAM in Drenthe beschikt Noord-Nederland op dit terrein over vooraanstaande kennisdragers.

Energy Valley is het tot nu toe meest gevorderde clusterinitiatief van de in totaal zes clusters in de provincie (energie, chemie, life sciences, ict, agrobusiness en

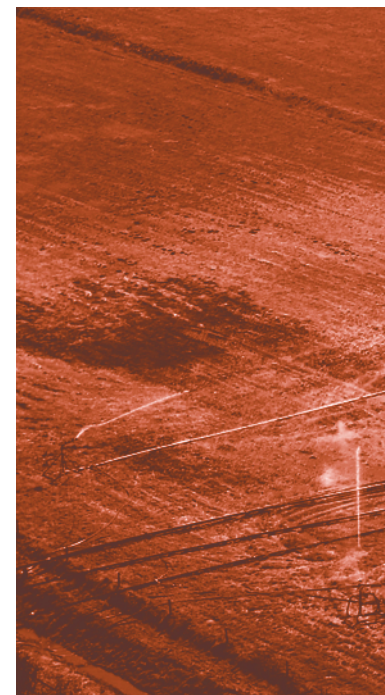
maritieme sector) en het moet op termijn leiden tot een Noord-Nederlands energiecluster van nationaal en internationaal formaat. Het initiatief moet de innovatiekracht van energie gerelateerde bedrijvigheid bevorderen, het kennisaanbod versterken, het aanbod van kenniswerkers vergroten en het moet leiden tot meer werkgelegenheid in de sector.

Samenwerkingspartners in Energy Valley zijn de drie Noordelijke provincies, de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Assen en Emmen en de externe partners NOM, de NAM en de N.V. Gasunie. Zij hebben samen 1 miljoen euro ingebracht in dit project voor de periode 2004-2005. Daarnaast is Energy Valley, binnen de peiler duurzame energie, betrokken bij het energietransitie- en innovatiebeleid van het ministerie van Economische Zaken. Verwacht wordt, dat zo'n twintig transitieprojecten in het kader van Energy Valley in aanmerking komen voor vervolgsubsidie van het ministerie op dit terrein.

Samenwerking

Andere illustratieve projectinitiatieven in de provincie Groningen zijn Energy Delta Institute, CHEST en NIOF. Belangrijke samenwerkingspartners van de provincie Groningen zijn Syntens, NOM, Technologie Centrum Noord Nederland, Rijksuniversiteit Groningen, Hanze Hogeschool Groningen, Adviescollege voor de Markt, MKB-Noord en Technomatch. Tot de eerste ontwikkelingen op het gebied van kennisontwikkeling behoort de oprichting van het onderzoeksinstituut Biomade.

Groningen zet, in het kader van het SNN-beleid, de komende jaren extra in op vier actiepunten: verbetering innovatiekracht bestaand bedrijfsleven, ontwikkeling van nieuwe innovatieve bedrijven, verbetering wisselwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en tot slot op het voorzien in financiering. Het regionale beleid van de noordelijke provincies en van Groningen wint aan effectiviteit en het inspelen van de rijks-overheid op het regionale speerpuntenbeleid is daarbij welkom.

Boortoren, Energy Valley, Groningen.

Fryslân

Traditionele sectoren als landbouw, bouwnijverheid, voedingsmiddelenindustrie en metalelectro-industrie vormen een belangrijk onderdeel van de economie van de provincie Fryslân. De provincie kent een groot aandeel in de economie van het midden- en kleinbedrijf en daar loopt - zo is vastgesteld - de innovatie nog wat achter. De provincie is van plan de ontwikkeling van innovatie en kennisontwikkeling van het bedrijfsleven krachtig te bevorderen. Gekozen is voor een programmatische aanpak (hierboven terug te vinden bij de geselecteerde clusters). Voor het ondersteunen hiervan is onlangs het Regionaal Innovatie Programma Fryslân opgezet. Het beleidsthema kennis en innovatie maakt deel uit van het sociaal-economisch beleid en is daarom ondergebracht bij het Team Economie, Recreatie en Toerisme, wat op zijn beurt valt onder de sector Welvaart en Welzijn. Het Team Infrastructuur en het Team Verkeer en Vervoer besteden gezamenlijk aandacht aan de verschillende aspecten van de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de provincie. Een belangrijk kenmerk van het Friese beleid is de aandacht voor clustervorming.

Friese Water Alliantie

Een belangrijk projectinitiatief is de Friese Water Alliantie (FWA), een cluster dat is voortgekomen uit het programma "Water". De FWA is een uniek samenwerkingsverband van de provincie, de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Fryslân, de gemeente Leeuwarden, het Van Hall Instituut (hbo), Wetsus Centrum voor Duurzame Waternotechnologie, Water-

bedrijf Vitens en andere bedrijven op het gebied van (toepassing van) waternotechnologie. De FWA werkt de doelen van het programma "Water" uit in concrete projecten op het terrein van technologische ontwikkeling, demonstratie en marktontwikkeling. Hierbij wordt samenwerking gezocht met de meest relevante partijen voor specifieke projecten. Ook wordt, waar mogelijk, gebruik gemaakt van externe financieringsmogelijkheden, waaronder EU-middelen.

Tot en met 2003 zijn in het kader van de FWA negentien projecten uitgevoerd met een totale investering van zo'n 45 miljoen euro. Enkele resultaten: diverse leerstoelen van de universiteiten Twente en Wageningen zijn gevestigd in Leeuwarden. Het waterbedrijf Vitens vestigde zijn waternotechnologisch onderzoekscentrum in de Friese hoofdstad en de positie van het Van Hall Instituut is als kennisinstituut flink versterkt. Buiten Fryslân zijn - mede door inbreng van de FWA - centra voor toegepaste waternotechnologie

opgezet in China en Azerbeidjan. Watertechnologie-projecten zijn tevens geëxporteerd naar Zuid-Afrika en Polen.

Vestigingsklimaat

In het kader van innovatieprojecten werkt de provincie verder samen in Energy Valley. Enkele andere projecten zijn de Kenniscampus Leeuwarden en de Verordening Budget Sociaal Economisch Beleid 2004, een initiatief op het gebied van kennistoepassing.

Het vestigingsklimaat wordt onder meer bevorderd door verbetering van de verkeersinfrastructuur en de aanleg en herstructurering van bedrijventerreinen. Hiertoe behoren ook parkmanagement en de bouw van zogenoemde facility-centers. Ook aan verbetering van de ict-infrastructuur wordt hard gewerkt. Een belangrijk kader voor verbetering van het vestigingsklimaat is het ruimtelijk economisch beleid.

Lofar, copyright Astron, fotograaf Peter Prijs.

Drenthe

De economische structuur van de provincie Drenthe wordt gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van landbouw en traditionele industrie en een ondervertegenwoordiging van zakelijke dienstverlening. De Hogeschool Drenthe is de enige kennisinstelling in de provincie. Wel profiteert Drenthe mee van de universiteit in Groningen en de Universiteit Twente, die als kennisbronnen een belangrijke rol spelen in het noordelijke kennis- en innovatiebeleid. Met Groningen en Fryslân werkt Drenthe samen in het SNN. Ook Drenthe pikt een flink graantje mee van het stimuleringspakket voor de drie noordelijke provincies, waarbij vanuit een zestal ministeries 1,1 miljard euro wordt geïnvesteerd in de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het Noorden. Verder komt naar verwachting nog eens 600 miljoen euro aan EU-middelen beschikbaar.

Kennis- en innovatiebeleid is een van de speerpunten van het SNN.

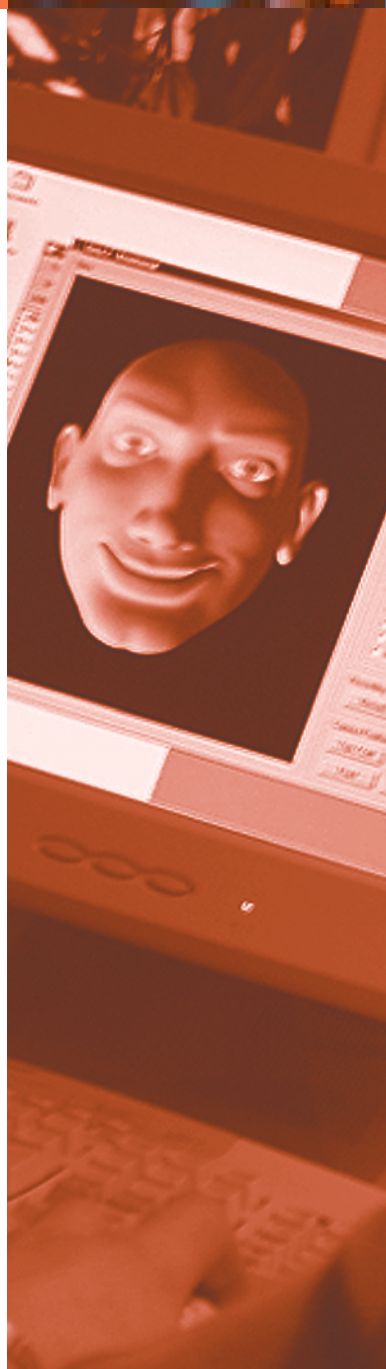
Een van de belangrijkste hoofdlijnen van beleid van de Drentse bestuurders heeft betrekking op Werk, Onderwijs en Kennisinfrastructuur. In 2004 is een aanvraag voor het Europees programma Innovatieve Acties ingediend. Een specifiek Drents kennis- en innovatiebeleid is in opbouw. De belangrijkste punten op dit terrein worden vooralsnog uitgevoerd binnen SNN-verband. Het beleidsterrein kennis en innovatie is organisatorisch ondergebracht bij de Productgroep Economie. Tot deze productgroep behoren ook de beleidsterreinen Economie, Toerisme en Landbouw.

Grootste radiotelescoop

Een specifiek Drents initiatief op het terrein van kennis en innovatie is het project Low Frequency Array (LOFAR). Het is een initiatief van de Stichting Astronomisch Onderzoek in Nederland (ASTRON), een NWO-instituut dat astronomisch onderzoek aan universiteiten in binnen- en buitenland facilitair ondersteunt. In het kader van dit project wordt een hypermoderne radiotelescoop gebouwd, die de grootste in zijn soort zal zijn. De telescoop bestaat uit een netwerk van 25.000 kleine antennes, die verspreid over een gebied met een middellijn van 350 kilometer worden geplaatst. Het centrale deel komt in de Drentse gemeente Borger-Odoorn. De andere kleine antennes komen verspreid te liggen in Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Noordwest-Duitsland. Deze antenne maakt het mogelijk waarnemingen te doen in een radiofrequentie-gebied, dat tot nu toe onontgonnen was.

In dit LOFAR-project wordt het regionale bedrijfsleven betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering. Op die manier is er tevens sprake van kennisoverdracht. Het project leidt ook tot de aanleg van een infrastructuur van supersnelle glasvezelverbindingen, waarvan bedrijfsleven en publieke sector (onder meer de zorg) gebruik zullen kunnen maken. Tot slot draagt LOFAR bij aan het innovatieve vestigingsklimaat van Noord-Nederland.

Andere regionale projectinitiatieven op het gebied van kennis en innovatie zijn terug te vinden in Energy Valley, IT-atelier en het Kennis Intensief Netwerk Door-groeiers. IT-atelier is een gezamenlijk project van de provincie, Hogeschool Drenthe en het bedrijfsleven. Het innovatiebeleid van de provincie Drenthe legt grote nadruk op investeren in en het bevorderen van het gebruik van hoogwaardige ict-voorzieningen. Hiertoe wordt een ict-stimuleringsbeleid gevoerd.

Eindpresentatie NetLab, KIVI - NIRIA congres, 14 oktober 2004

Overijssel

Binnen de provincie Overijssel kunnen de drie subregio's Twente, Salland en IJssel/Vecht worden onderscheiden. Twente heeft zich, met de Universiteit Twente, ontwikkeld tot een toonaangevende kennisintensieve regio. De andere twee subregio's hebben een meer ruraal karakter. Salland kent concentraties van traditionele en moderne industriële bedrijfstakken en in IJssel/Vecht is de dienstverlening op medisch en financieel gebied naar verhouding sterk vertegenwoordigd. Het Overijsselse kennis- en innovatiebeleid is uitgewerkt in de Innovatie Strategie Overijssel. Dit beleid valt organisatorisch onder de eenheid Economie, Milieu en Toerisme. Zo kunnen ook gemakkelijk dwarsverbanden worden gelegd met onder meer arbeidsmarktbeleid en toeristisch beleid. Intensief wordt samengewerkt met externe partners als Oost NV, Syntens, Kamer van Koophandel, kennis- en onderwijsinstellingen en regionale ondernemerskringen.

Netwerken

Het Twents Instituut voor Medische Productontwikkeling (TIMP) is een uitgesproken voorbeeld van kennisuitwisseling en samenwerking in netwerken. De ontwikkeling van het TIMP is mede ondersteund door de provincie en het bestaat uit een samenwerkingsverband van zo'n tien bedrijven die samen nieuwe medische producten en processen ontwikkelen. Veelal ontvangt één van de TIMP-deelnemers een opdracht en die deelnemer trekt vervolgens andere bedrijven uit het netwerk bij de uitvoering ervan. De provincie heeft het TIMP indertijd een startsubsidie verleend en de aanvraag voor subsidie uit het EFRO-fonds begeleid. Nu werkt het samenwerkingsverband volledig zelfstandig.

De provincie Overijssel is daarnaast sterk betrokken geweest bij de oprichting in 2003 van Netlab Twente. Het initiatief voor dit project is genomen door het BTC Twente en de Technologie Kring Twente. Andere partners zijn het bedrijf Axis, de gemeente En-

schede, Oost NV en Syntens. Netlab Twente beoogt tot een bundeling van R&D-inspanningen te komen. En dan vooral van de kennisinstituten van de Universiteit Twente en grote bedrijven. Het midden- en kleinbedrijf in Twente moet zo kunnen profiteren van het regionaal aanwezige innovatiepotentieel.

Innovatieve regio

Andere innovatieve projectinitiatieven zijn o.a. het kennisontwikkelingsproject MESA en de TOP-regeling. Met de regeling Tijdelijke Ondernemers Plaatsen worden vanuit de Universiteit Twente ondernemingen met kennisintensieve spin-off gestimuleerd. Overijssel spant zich in om de eigen provincie - en in het bijzonder Twente - als innovatieve regio op de kaart te zetten. Op landsdeelniveau wordt samengewerkt met Gelderland. Vanuit de Universiteit Twente is het initiatief genomen tot de oprichting van de Nederlands Duitse Internet eXchange (NDIX). Doel: betere internationale ontsluiting van de regio. Overijssel vraagt om nog meer vertaling naar de regio van landelijke kennis- en innovatiedoelstellingen.

Medspray voor NetLab Zorg & Technologie, Enschede

Gelderland

De economie van de provincie Gelderland kent enkele belangrijke kennis- en innovatieclusters, gerelateerd aan voeding, landbouw en gezondheid en medische technologie en gezondheid. Trekkers voor deze clusters zijn onder meer respectievelijk de Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR), de Katholieke Universiteit Nijmegen en het UMC Radboud met de daaraan gerelateerde kennisinstituten. Belangrijke beleidskaders worden aangegeven in de sociaal-economische beleidsnota Trekkkracht Gelderland en in de beleidsdoelstellingen van de Regiegroep Triangle, een mede door het rijk gestimuleerd samenwerkingsverband binnen Oost-Nederland. Het hieruit ontwikkelde kennisbeleid staat bekend onder de naam Kennisbeleid Oost-Nederland. Kern: het ontwikkelen van een duurzame economische groei.

De afdeling Economische Zaken van de provincie gaat over het kennis- en innovatiebeleid en samenwerking met andere beleidsvelden gebeurt veelal op projectbasis. Gelderland zoekt nadrukkelijk sa-

menwerking met externe partners. Zowel de EU als het ministerie van EZ zijn voor Gelderland belangrijke samenwerkingspartners. Ook wordt structureel samengewerkt met gemeenten: Voor Food Valley met Wageningen, Ede, Rhenen en Veenendaal en voor Health Valley met Arnhem en Nijmegen.

Health Valley

Health Valley is een voorbeeld van inzet op het kenniscluster rondom gezondheid en medische technologie, geconcentreerd rond vooraanstaande kennisinstellingen en bedrijven in de regio Arnhem-Nijmegen. In samenwerking met regionale partners is een programma ontwikkeld waarin de provincie een regierol heeft gespeeld. Het project wordt uitgevoerd door Oost NV in samenwerking met Syntens en het UMC Radboud. Enkele doelstellingen: bevorderen van regionale netwerkvorming, het nationaal en internationaal op de kaart zetten van de betreffende regio als kenniscluster van medische technologie, gezondheid en gezondheidszorg, aantrekken van nieuwe bedrijven op dit terrein, leggen van verbindingen met de thema's food en technology, die in Oost-Nederland centraal staan. Hiertoe worden verschillende activiteiten uitgevoerd in de periode 2004-2006.

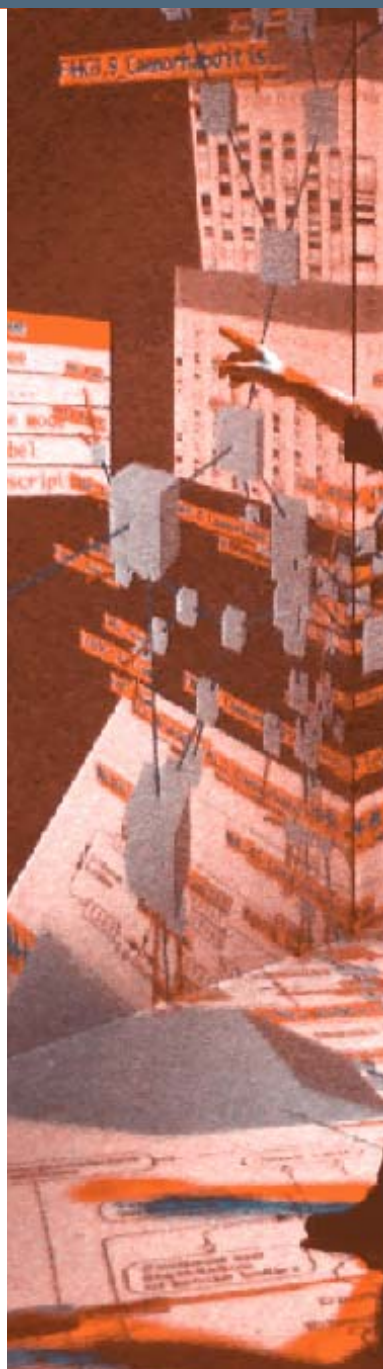
Food Valley

Net als Health Valley sluit het project Food Valley aan bij een bestaand kenniscluster. In dit geval rond de WUR op het gebied van voedsel, landbouw en gezondheid. Food Valley moet de samenwerking en afstemming binnen dit cluster verder versterken met daarin een regierol voor de provincie. Betrokken partijen als Oost NV,

Syntens, WUR en de regiogemeenten zorgen voor de financiering en uitvoering van het project. Rondom Food Valley is een Food Valley Society opgezet waarin bedrijven en kennisinstellingen deelnemen, die actief zijn binnen het food-cluster. Doel: uitwisselen van kennis en het gezamenlijk opzetten van nieuwe activiteiten.

Samenwerking

De provincie werkt intensief samen met het regionale bedrijfsleven en met kennisinstellingen. Zo is binnen de Hogeschool Gelderland het Centrum voor Ondernemerschap opgezet. Dit centrum is een spin in het web bij de bevordering van kennisintensief zelfstandig ondernemerschap. Voorbeelden van samenwerking met regionale partners zijn het Lorentz Ondernemerscentrum en het Universitair Bedrijven Centrum en niet te vergeten de opzet van Kennisstad Wageningen. Een uitgangspunt bij het Gelderse innovatiebeleid is, dat een duurzame economische groei aansluit bij de bevordering van kennis-economie. Verwacht wordt dat dit beleid de ambitie ondersteunt om kennisclusters in Gelderland uit te bouwen.

Visualisatie van genoemde data in de CAVE bij SARA Reken- en Netwerkdiensten.

Flevoland

In de jonge provincie Flevoland is de term pioniersgeest op veel bedrijven en burgers van toepassing. Bedrijven en beroepsbevolking zijn er relatief jong. De provincie spant zich in een betere verhouding te scheppen tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Dat moet vooral gebeuren door stimulering van het midden- en kleinbedrijf. Flevoland heeft veel baat gehad bij de middelen uit de Europese structuurfondsen. In opdracht van “Brussel” is destijds een Regionaal Technologieplan opgesteld. Dit plan is onlangs herijkt, resulterend in het Regionaal Innovatie- en Technologieplan Flevoland. Dit RITP fungeert in feite als het beleidskader voor de initiatieven die de provincie in nauwe samenwerking met de externe partners in de regio neemt, of ondersteunt. Het innovatie- en kennisbeleid in Flevoland kent een zevental speerpunten, waarvan clusterprojecten in speerpuntsectoren en internationalisering deel uitmaken. Het beleidsmatige mandaat voor kennis en innovatie ligt in Flevoland bij de

afdeling Economische Zaken. Daarnaast is er sprake van afstemming met andere beleidsafdelingen en beleidsvelden. Voorbeeld van zo'n afstemming is de Regeling voor Technologische en Milieu-innovatieve projecten. Een andere belangrijke interne beleidsafstemming is opgezet met de afdeling Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting. De provincie streeft, samen met andere partners, naar het aantrekken van nieuwe hoogwaardige onderwijsvoorzieningen. Dit heeft al geresulteerd in het binnenhalen van het Instituut voor Information Engineering (IIE, hbo) in Almere. Aan de uitvoerende kant speelt het Programma Management Europa van de provincie een rol van betekenis. Dit PME is verantwoordelijk voor een goede invulling en uitvoering van het Europees Vervolgprogramma. Voor het onderdeel kennisontwikkeling en kennistransfer van dit vervolgprogramma is in totaal 27 miljoen euro gereserveerd (voor de jaren 2000 tot 2006). Eenderde deel hiervan komt uit de Europese structuurfondsen. De rest moet van andere (semi)publieke partijen komen. Provincie en Flevolandse gemeenten vormen hier-

bij een belangrijke financieringsbron. Flevoland werkt middels het RITP nauw samen met externe partners. Enkele in het oog springende projectinitiatieven zijn het hierboven genoemde IIE, het MKB loket NLR, Agrarisch Kenniscentrum Flevoland, BioScience Park en het Geomatics Business Park.

Kennisstad

Onder meer door SARA ontwikkelt Almere zich voorspoedig als kennisstad. SARA is gespecialiseerd in het aanbieden van reken- en netwerkdiensten aan zowel de publieke sector als aan het private bedrijfsleven. Oorspronkelijk was SARA gevestigd in Amsterdam als rekencentrum van de Universiteit van Amsterdam. Sinds 2001 bestaat er een nevenvestiging in Almere. Dit past precies in het speerpuntenbeleid van provincie en gemeente Almere op het terrein van kennis en innovatie. De provincie Flevoland is dan ook intensief betrokken geweest bij het aantrekken van deze SARA-vestiging. SARA heeft voor Almere gekozen vanwege het gunstige vestigingsklimaat en het stimuleren door provincie en gemeente van nieuwe ict-investeringen. Deze vestiging heeft verder de aantrekkingskracht van Almere en Flevoland voor ondernemingen en kennisinstellingen in de ict-sector sterk vergroot.

Technofonds

De provincie is ook actief betrokken bij het beter ontsluiten van het kennisaanbod van kennisinstellingen voor het regionale bedrijfsleven. Zo kunnen bedrijven - gestimuleerd door de provincie - beter gebruik maken van de kennis van de Agrarische Hogeschool in Dron-ten. Positief voor het regionale bedrijfsleven is ook de

Adviesregeling Bedrijfsleven Flevoland, die wordt uitgevoerd door Syntens. Het Technofonds verstrekt risicodragend kapitaal aan innovatieve starters en doorstarters. Met name techno-starters kunnen problemen ondervinden bij het verkrijgen van financieringen, deels omdat de markt voor innovatieve producten en diensten vaak onzeker is. De provincie Flevoland heeft een aantal banken bij dit initiatief weten te betrekken en heeft ook financieel bijgedragen aan het Technofonds, mede met gebruikmaking van een bijdrage uit het Europees Vervolgprogramma voor Flevoland.

BioPlaza Utrecht.

Utrecht

Binnen Nederland en Europa is de provincie Utrecht de afgelopen jaren een economisch sterke regio geweest. Hoewel niet altijd onderkend, is Utrecht al lange tijd een kennisintensieve regio. Naast de Universiteit Utrecht en de Hogeschool van Utrecht kent de provincie hoogwaardige onderzoeksinstituten als TNO, RIVM, KNMI en SRON. Ook kennisintensieve bedrijven zijn goed vertegenwoordigd, vooral in groei-sectoren als financiële dienstverlening en IT. Daarentegen maakt met name het mkb nog te weinig gebruik van de in de provincie aanwezige kennis. Het Utrechtse mkb kent daardoor - landelijk gezien - een naar verhouding lage innovatiegraad. Tevens zijn er weinig zogenoemde techno-starters. Het bevorderen van kennisoverdracht en samenwerking tussen kennisaanbieders en mkb is voor de provincie Utrecht dan ook de belangrijkste uitdaging binnen het kennis- en innovatiebeleid voor de komende jaren.

Gezamenlijke strategie

Provincie, gemeente Utrecht, Syntens, Kamer van Koophandel, Hogeschool Utrecht en Universiteit Utrecht hebben hun gezamenlijke strategie voor de ontwikkeling en transfer van kennis geformuleerd in de Regionale Innovatie en Technologie Transfer Strategie. Versterking van de organisatie van de kennisinfrastructuur staat bovenaan het prioriteitenlijstje, evenals het scheppen van voorzieningen voor techno-starters. Verder is samen met de regionale partners met succes een aanvraag ingediend in het kader van Innovatieve Acties van het Europees Programma. Het

kennis- en innovatiebeleid in de provincie Utrecht is ondergebracht bij de Sector Economie, Recreatie en Toerisme, onderdeel van de Dienst Welzijn, Economie en Bestuur.

Er is een grote mate van afstemming tussen kennis- en innovatiebeleid enerzijds en de overige EZ-speerpunten anderzijds. Verder zijn er nadrukkelijke raakvlakken met het provinciale ruimtelijke beleid en arbeidsmarktbeleid. Samenwerking met regionale partners is niet alleen een belangrijk uitgangspunt, maar is ook verzekerd met het sluiten van het convenant "Unité". Enkele opvallende projectinitiatieven zijn het Science Park, BioPlaza, het Buys Ballot Fonds en IMPULSS.

Bio Plaza

BioPlaza Utrecht is een initiatief op het terrein van kennistransfer en het bestaat uit een netwerk voor ondernemers en ondernemende wetenschappers in de life sciences. Centraal staat de uitwisseling van kennis en ervaring en het versterken van de contacten

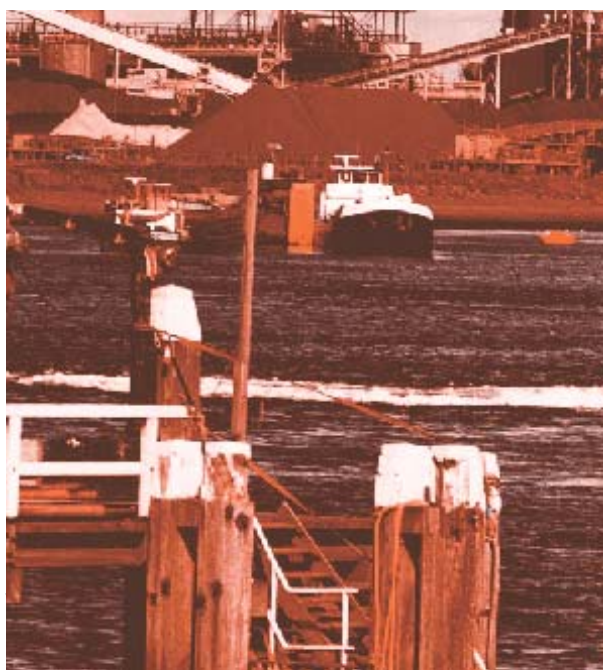
tussen bedrijfsleven en wetenschap. BioPlaza is een initiatief van de provincie, bedoeld om met steun vanuit de sector en de Utrechtse kennisinstellingen bedrijvigheid op het terrein van life science te stimuleren. In een proefperiode van een jaar zijn met succes netwerkbijeenkomsten georganiseerd. De proefperiode is in 2004 afgesloten met een evaluatie. Op basis hiervan wordt besloten of BioPlaza wordt voortgezet en zo ja, in welke vorm.

Coaching

IMPULSS is een coachingsprogramma voor starters in de life sciences. Dit programma is een initiatief van de provincie, de Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht. Het programma is in 2004 gestart met subsidie vanuit het Europese programma Innovatieve Acties. De looptijd is twee jaar. Doel van IMPULSS is het bevorderen van spin-off vanuit de Utrechtse kennisinstellingen en het accommoderen van al bestaande jonge ondernemingen op het terrein van life sciences. De kansen van wetenschappers wor-

den bekeken om een onderneming te starten en de tweede fase is gericht op begeleiding bij het ontwikkelen van initiatieven.

In het promotie- en acquisitiebeleid probeert de provincie een zekere aansluiting te bewerkstelligen met het eigen kennis- en innovatiebeleid. Het aantrekken van bedrijven in de sectoren van IT en life sciences staat daarbij voorop. Maar ook breder wordt samenwerking gezocht met gemeenten, kennisinstellingen, bedrijfsleven en het Commissariaat voor Buitenlandse Investerings in Nederland. De provincie benadrukt, dat zij door een duidelijke regisseursrol meerwaarde heeft geleverd aan versterking van kennis en innovatie in de regio. Daarnaast levert de provincie op uitvoeringsniveau een bijdrage aan individuele projecten.

Noordzeekanaalgebied, Noord-Holland

Noord-Holland

In haar sociaal-economisch beleid maakt de provincie Noord-Holland onderscheid tussen Noord-Holland Noord en Noord-Holland Zuid. De scheidslijn tussen beide gebieden wordt ruwweg gevormd door het gebied rond het Noordzeekanaal. In het noordelijke gebied is de non-profit sector sterk vertegenwoordigd. Provincie, gemeenten en bedrijfsleven proberen wat te doen aan de scheve verhouding tussen beroepsbevolking en werkgelegenheid in het noordelijke gebied door het aantal banen uit te breiden. Daarvoor zijn (internationaal) concurrerende bedrijven nodig. Kansen zijn er, zoals de aanwezigheid van kennisinstellingen als ECN en TNO en de Hogeschool InHolland. Ook zijn er kennisintensieve clusters die perspectief bieden voor de toekomst: duurzame energie, offshore, maritiem, agribusiness en vezelversterkte kunststoffen. In het zuiden is dagelijks sprake van een forse inkomende pendel. Sterke economische kurken zijn de zakelijke en financiële dienst-

verlening in Amsterdam, de luchthaven gebonden activiteiten rond Schiphol, de haven gebonden activiteiten in het Noordzeekanaal-gebied, het sierteeltcomplex rond Aalsmeer en het multimedia-cluster rond Hilversum. Toch is ook in deze regio kennisintensivering nodig van productie en dienstverlening vanwege de toenemende internationale concurrentie. Noord-Holland Zuid heeft belangrijke kennisinstellingen, zoals de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit, de Hogeschool Amsterdam en het NLR. Verder zijn er kansrijke clusters zoals ict/nieuwe media, viscluster, duurzame technologie, life sciences, financiële diensten, logistiek en sierteelt/veiling.

Kennis- en innovatiebeleid is al een jaar of tien speerpunt van beleid in de provincie. Voorbeeld hiervan is het Technologieprogramma (1994-1998 met als doel het mkb te ondersteunen bij innovatieve activiteiten). Tegenwoordig is de Economische Agenda van de Provincie Noord-Holland de leidraad voor het bevorderen van werklocaties, bereikbaarheid en kenniseconomie. Het speerpunt "Kenniseconomie" heeft drie doelstellingen: via clusterbenadering stimuleren van kennisoverdracht naar het mkb, stimuleren van technostarters en het versterken van kennisinfrastructuur. Kennis en innovatie wordt in de provincie behartigd door de afdeling Economie, Landbouw en Milieu (ELM) en daarbinnen door het bureau Economische Zaken en Landbouw. Beleidsmatige afstemming is er met de beleidsterreinen landbouw en milieu en raakvlakken bestaan er met het beleidsveld scholing en arbeids-

markt. Samenwerking met externe partners is onder meer vastgelegd in een contract met Syntens over de uitvoering van onderdelen van het kennis- en innovatiebeleid. Een ander voorbeeld zijn de Regionaal Economische Stimuleringsprogramma's (RES) voor diverse regio's in de provincie.

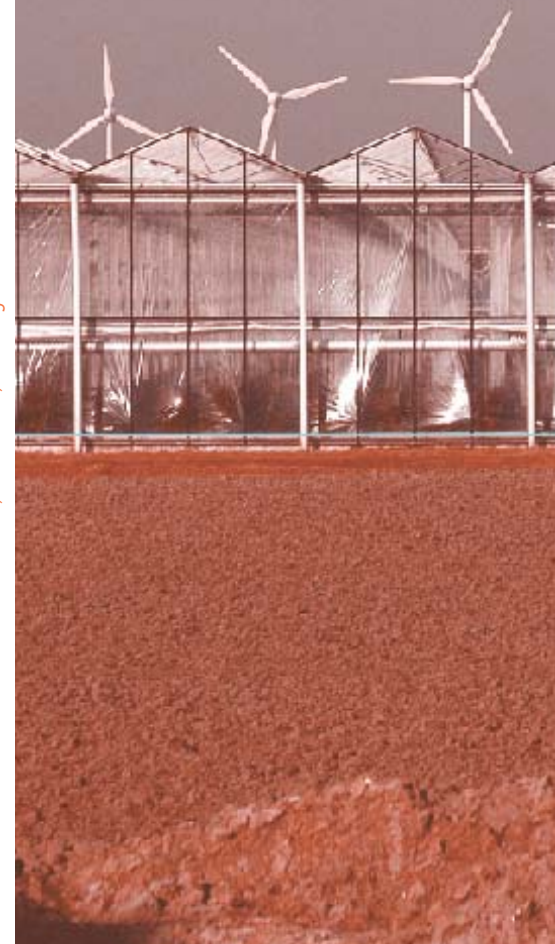
Duurzaam Ondernemen

Ook in Noord-Holland zijn diverse projectinitiatieven gestart, zoals het Kenniscentrum WMC, Innovator Crossmedia Network, RES Kop en Munt en Transparante Regio. Van 2001 tot en met 2003 heeft het programma Duurzaam Ondernemen gelopen. De provincie nam het initiatief uit diverse overwegingen. Eén ervan was, dat een belangrijk deel van het mkb in de provincie nog niet goed uit de voeten kon met dit nieuwe concept van ondernemen. Het programma werd langs drie sporen uitgevoerd. Zo werd duurzaam bouwen en duurzaam inkopen binnen de provinciale organisatie ingebed, onder meer volgens in IPO-verband ontwikkelde criteria.

Daarnaast zijn met de Wet Milieubeheer in de hand zo'n zeshonderd bedrijven aangespoord om beter om te gaan met milieuzorg en preventie. Ook zijn twee demonstratieprojecten bij bedrijven opgezet om de mogelijkheden te laten zien met betrekking tot ketenbeheer en milieugerichte productontwikkeling. Via het derde spoor werkten provincie, gemeenten, Kamers van Koophandel en ondernemingsverenigingen samen om bedrijven te informeren over het belang van duurzaam ondernemen en de manier waarop dit kan worden aangepakt. Een extra prikkel voor bedrijven was, dat de provincie extra projecten en regelingen ter beschikking had. Daardoor kon vooral het midden- en kleinbedrijf financiële ondersteuning krijgen bij het doorvoeren van duurzame vernieuwingen. In drie jaar tijd hebben hiervan ruim driehonderd bedrijven in Noord-Holland geprofiteerd.

Bedrijfsterreinen

Noord-Holland wil via innovatief ruimtegebruik komen tot een duurzame herstructurering van bestaande bedrijfsterreinen en het ontwikkelen van nieuwe duurzame bedrijfsterreinen. Dit moet leiden tot kwalitatief hoogwaardige bedrijfsterreinen voor kennisintensieve bedrijven. Ter voorbereiding op de Economische Agenda is vastgesteld, dat de provincie een bijdrage wil leveren aan het in regionaal verband verwezenlijken van de nationale en Europese beleidsdoelstellingen.

Glastuinbouw in het Groene Hart, foto: Collider, Den Haag.

Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland kenmerkt zich in economisch opzicht door de aanwezigheid van traditioneel sterke economische sectoren, zoals maritiem, procesindustrie, petrochemie, glastuinbouw en het bestuurlijk-juridische cluster in Den Haag. Enkele belangrijke kennisaanbieders zijn het Delfts kenniscluster rond bodem en water, ESA-ESTEC, de universiteiten in Leiden en Rotterdam, diverse hogescholen en grote ondernemingen als Unilever, Shell en DSM-Gist. Zuid-Holland wordt onderverdeeld in vijf regio's met elk een Regionaal Economisch Overlegorgaan: Rijnmond, Haaglanden, Zuid-Holland Zuid, Midden-Holland en de Rijn- en Bollenstreek. Het stimuleren van belangrijke sectoren en clusters en het ontwikkelen van de kenniseconomie vormen belangrijke aandachtsgebieden in het huidige Meerjarenprogramma Economie 2002-2006. Ondanks de aanwezigheid van veel kennisinstellingen is de provincie er nog niet in geslaagd dit kennispotentieel optimaal te benutten.

Overgangssituatie

Daarom wordt veel werk gemaakt van de omvorming naar kenniseconomie. Kernbegrippen in de strategie hiertoe zijn clustervorming en partnership. Bij die transformatie bevindt de provincie zich nu in een overgangssituatie. Een waaier van initiatieven wordt meer en meer vervangen door het stimuleren van een aantal kansrijke regionale clusters. Dit moet leiden tot meer research- en ontwikkelingswerk, meer onderzoekers in researchinstellingen, hoger opleidingsniveau van de bevolking, meer techno-starters en meer banen in de medium- en hightech-sectoren en in de kennisintensieve diensten.

De geselecteerde kansrijke clusters zijn water- en deltatechnologie, procesindustrie en petrochemie, ict, aerospace en composieten, life sciences, scheepvaart, transport en logistiek, sensor- en nanotechnologie, internationaal recht en tot slot glastuinbouw. De afdeling Economische Zaken van de provincie is beleidsmatig verantwoordelijk voor het Zuid-Hollandse kennis- en innovatiebeleid. Binnen deze afdeling vallen verder de deelterreinen toerisme en vrijetijdseconomie, bedrijfsterreinen en ruimtelijke planning, detailhandelsbeleid en gebiedsgericht beleid. Ook is er afstemming met andere beleidsterreinen van de provincie. Zo is er een duidelijke relatie met vraagstukken op de gebieden van arbeidsmarkt en onderwijs. Enkele opvallende projectinitiatieven in Zuid-Holland zijn de Kennisboulevard, Life Sciences Leiden, Rotterdam en Delft en Projecten Nieuwe Bedrijvigheid en Incubatorcentra.

Legal Capital

Het bestuurlijk-juridische cluster in Den Haag is een uniek fenomeen. Niet alleen regionaal, maar ook nationaal en internationaal. In dit cluster zijn instellingen voor internationaal recht geconcentreerd, zoals het Internationaal Gerechtshof. Deze internationaal opererende instellingen zijn een belangrijke kennisbron. Via de door de provincie in het leven geroepen Kennisalliantie wordt er alles aan gedaan om Den Haag internationaal te profileren als Legal Capital.

AKN

Een ander initiatief op het gebied van kennisuitwisseling en samenwerking is het Agrarisch Kennis Netwerk (AKN) Zuid-Holland/Agrosyntens. Het is in 2000 opgericht door de Westelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (WLTO). Doel: de agrarische sector in de provincie innovatiebewust maken, initiëren van innovatieprojecten voor agrarische ondernemers en begeleiden van die ondernemers en tot slot en verbeteren van de agrarische kennisinfra-

structuur. Eigenlijk is het AKN een netwerk van organisaties die het ontwikkelen en leveren van kennis en vaardigheden voor de agrarische sector als kernactiviteit hebben. Het AKN als kennismakelaar. Het netwerk heeft in vier jaar tijd vijftientig innovatieprojecten uitgevoerd.

Vanuit het nieuwe clusterbeleid wordt ook aandacht besteed aan het scheppen van aantrekkelijke en goed bereikbare toplocaties. Zuid-Holland heeft voor de meerwaarde op het gebied van kennis en innovatie het begrip “verbindend besturen” bedacht, wat zoveel betekent als het bijdragen aan meer synergie.

Havenbedrijf, Zeeland, foto: On/Off, Den Haag.

Zeeland

De provincie Zeeland ziet innovatie bij bedrijven als een belangrijke factor om op lange termijn de (internationale) concurrentiepositie te versterken, de toegevoegde waarde te vergroten en de werkgelegenheid te behouden. Maar vergeleken met de landelijke situatie kent het Zeeuwse bedrijfsleven een naar verhouding lage innovatiegraad. Bovendien zijn innovatieve activiteiten grotendeels geconcentreerd bij een relatief klein aantal bedrijven. Ook zijn er in Zeeland naar verhouding weinig kennisintensieve starters. De provincie kent een bijzondere samenstelling van bedrijven. Het mkb - vooral kleine ondernemingen met minder dan tien werknemers - is oververtegenwoordigd en naar verhouding weinig bedrijven zijn actief in vernieuwende sectoren. Ook bij het gebruik van ict-applicaties in het bedrijfsproces liggen Zeeuwse bedrijven duidelijk achter op hun collega's elders in het land. Zeeland moet daarom op het gebied van innovatie en kenniseconomie een zekere inhaalslag maken.

Externe ict-beleid

Zo'n tien jaar geleden is het innovatiebeleid in de provincie in gang gezet. Waar mogelijk werd aansluiting gezocht bij nationaal en Europees beleid. Wat innovatie en kennisoverdracht betreft zal de komende jaren worden voortgebouwd op het Provinciaal Sociaal-Economisch Beleidsplan. 1998-2002. Het Zeeuwse ict-beleid is vastgelegd in de nota Bytes & Bits in de Zeeuwse Delta, waarin het streven naar bewustwording, participatie en toepassing van ict door burgers, bedrijven, instellingen en overheden centraal staat. Dit externe ict-beleid kan zich richten op allerlei beleidsvelden, van landbouw tot cultuur en dus ook op projecten voor innovatie (initieel budget in 2002 750.000 euro, verder jaarlijks 350.000 euro in de vorm van projecten). De provincie heeft onlangs geld aangevraagd in het kader van de Innovatieve Acties van de EU. Dit Zeeuwse programma behelst het stimuleren van gebruik van nieuwe kennis binnen het industriële mkb, stimuleren van gebruik van nieuwe

kennis binnen het mkb in de dienstensector en als derde punt ict als voorwaarde en aanjager van regionale ontwikkeling. Het Zeeuwse kennis- en innovatiebeleid is organisatorisch ondergebracht bij de afdeling Economie, onderdeel van de directie Welzijn, Economie en Bestuur. Inbedding van het kennis- en innovatiebeleid in andere beleidsafdelingen bevindt zich nu in een opbouwfase. Diverse beleidsdocumenten zijn opgesteld in nauwe samenwerking met organisaties als Syntens en de Kamer van Koophandel. Vanuit de afdeling Economie worden nauwe contacten onderhouden met bijvoorbeeld de Roosevelt Academy/Hogeschool Zeeland en met de ROC's. Waar mogelijk worden gezamenlijk innovatieprojecten opgezet. Enkele projectinitiatieven in de provincie zijn de Roosevelt Academy, GigaPort, Innovatie in de Regio en Reserve ETO.

Kennisvouchers

Kennisvouchers Zuid-Nederland is een ander voorbeeld van kennisoverdracht en samenwerking. Dit project (tot en met 2003) is oorspronkelijk ontstaan in de provincie Limburg, maar is later uitgebreid naar Noord-Brabant en Zeeland. Het project beoogt de bij grote bedrijven aanwezige kennis te gebruiken voor het mkb. Tot die grote Zeeuwse bedrijven behoren Schelde Shipbuilding Vlissingen en Heerema havenbedrijf Vlissingen. Kleinere ondernemingen konden aanspraak maken op drie onderzoeks- of adviesdagen, uitgevoerd door één van de grote bedrijven. Het contact liep via Syntens. Van 2002-2003 waren in totaal tien kennisvouchers beschikbaar voor een totaalbedrag van 73.500 euro, waarvan zo'n 41.000 euro is ingebracht door de provincie.

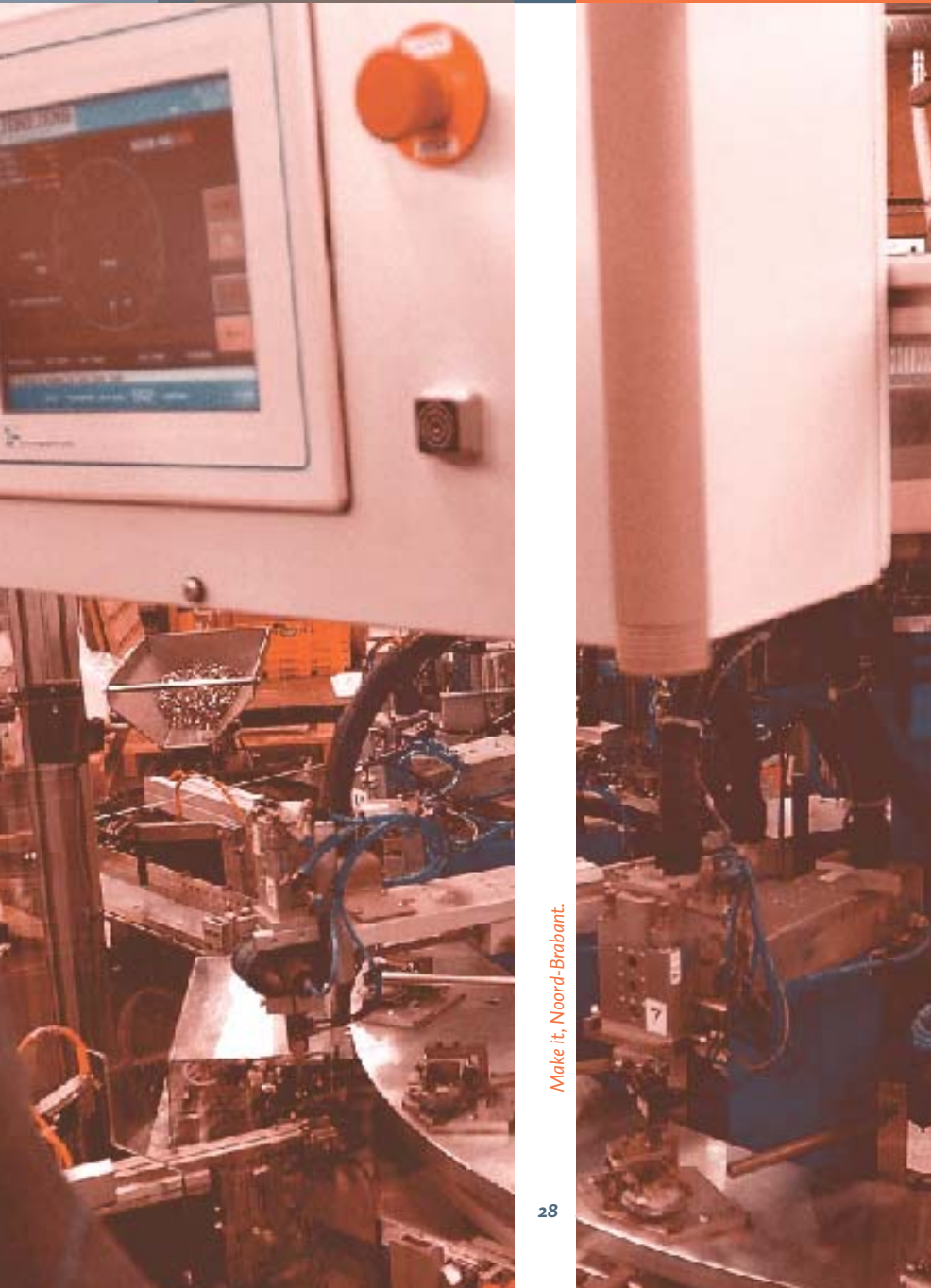

Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant prijst zich gelukkig met een gunstige positie in het centrum van de ruimtelijk-economische hoofdstructuur van Noordwest Europa en met het bezit van een traditioneel sterke industriële basis. De naar verhouding grote afhankelijkheid van de industrie leidt ertoe, dat de provinciale economie - vooral in Zuidoost-Brabant - behoorlijk conjunctuurgevoelig is. De provincie heeft een goed ontwikkelde kennisinfrastructuur met de TU Eindhoven, de Katholieke Universiteit Brabant, TNO Industrie en met kennisintensieve bedrijven als Philips. Al met al belangrijke randvoorwaarden om de overstap naar een kennis-economie te kunnen maken. Binnen Nederland vormt de provincie een innovatieregio bij uitstek en zij heeft voor zichzelf de ambitie geformuleerd om de positie van Europese topregio op het gebied van kennis en innovatie te handhaven, of liever nog te versterken. Daartoe moeten de krachten binnen politiek, bedrijfsleven en kennisinstellingen worden gebundeld.

Kennisclusters

Het stimuleren van innovatie en kwaliteit is een van de hoofdlijnen van het sociaal-economisch beleid voor de periode tot 2006. Dat moet leiden tot versterking van de kennisinfrastructuur en de ontwikkeling van kennisclusters; stimulering van innovatie en kwaliteit in - vooral - het mkb; bevordering van nieuwe bedrijvigheid; internationalisering van kennis en het inspelen op het consumentenbelang (duurzame productiemethoden, voedsel- en productveiligheid

Make it, Noord-Brabant.

en maatschappelijk ondernemen). Veel belang wordt gehecht aan samenwerking met en tussen andere vooraanstaande belanghebbers op regionaal niveau, ook over de provinciegrens. Het oog is daarbij gericht op het scheppen van een samenwerkingsstructuur en samenwerkingscultuur tussen kennis- en onderwijsinstellingen, intermediaire organisaties en het bedrijfsleven. Het Programma Innovatieve Acties Brabant geeft hiervoor de kaders aan. Speerpunten: verbetering innovatiemanagement binnen het mkb, groei van het aantal vernieuwende mkb-ondernemingen, meer hoogwaardige producerende en dienstverlenende bedrijven en toename van het aantal mkb-ondernemingen die ict gebruiken als toegepaste technologie. De provincie heeft nu een vervolg op deze innovatieve acties in uitvoering, uitsluitend gefinancierd met eigen provinciale middelen. Om de toppositie in Europa te verstevigen wil de provincie optimaal gebruik zien te maken van de mogelijkheden en kansen die “Den Haag” en “Brussel” bieden.

Denktank

Het kennis- en innovatiebeleid van de provincie is ondergebracht bij de Dienst Economie en Mobiliteit. Binnen het Bureau Sociaal-Economische Zaken is een apart cluster ingesteld voor het beleidsveld Innovatie en Kwaliteit. Aan samenwerking met externe partners wordt onder meer inhoud gegeven door de Brabantse Innovatieraad. Deze adviserende denktank en lobbygroep moet het innovatiebeleid naar een hoger plan tillen. Ook geeft de raad verder invulling aan de Brainportfunctie van de regio Eindhoven/Zuidoost-Brabant.

Maakindustrie

Enkele projectinitiatieven zijn: High Tech Campus Eindhoven, Brabant Medical School, Kennisimpuls MKB en Starterslift. Het driejarig programma Make It (gestart in 2003) is een voorbeeld van een bovenprovinciaal initiatief. Doel: versterking van de internationale concurrentiepositie van de maakindustrie in Zuid-Nederland. Diverse activiteiten zijn er binnen dit programma, zoals het makelen en schakelen tussen kennisvraag en kennisaanbod, advisering over research- en opleidingsprogramma's, subsidiebemiddeling en promotie van innovatie. Het programma wordt uitgevoerd door de regionale ontwikkelingsmaatschappijen van Limburg en Noord-Brabant ((LIOF en BOM). In de uitvoering werken zij samen met beide provincies en - via het Horizonprogramma - met het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven en NV REDE. Automotive Technology Center in Eindhoven

is een van de succesvolle samenwerkingsprojecten die uit het Make It programma zijn voortgekomen.

Het Incubator 3+ programma is een initiatief op het gebied van kennistoepassing. Hierin werken de intermediaire organisaties BOM, Syntens, en NV REDE samen met de TU Eindhoven, Fontys Hogescholen, TNO, Philips en de Rabobank. Het programma richt zich met name op de ondersteuning van techno-starters die voortkomen uit de kennisinstellingen en bedrijven in de regio Zuidoost-Brabant. Om het innovatieklimaat te bevorderen maakt de provincie nadrukkelijk werk van een goede fysieke en digitale infrastructuur. Ook wordt een goede onderwijsinfrastructuur gezien als een belangrijke randvoorwaarde voor innovatie- en kennisbeleid.

Limburg

De provincie Limburg heeft van meet af aan voorop gelopen in het ontwikkelen en uitvoeren van een regionaal kennis- en innovatiebeleid. Te beginnen met het Regionaal Technologie Plan van midden jaren negentig van de vorige eeuw, een gezamenlijk plan van provincie, intermediaire organisaties, kennisinstellingen en bedrijfsleven. De krachten zijn verder gebundeld, uitmondend in het Provinciaal Innovatiebeleid 2002-2004 (RIS-Limburg.NL). Een recent actieprogramma is de Technologische Topregio, voortvloeiend uit het speerpunt Ondernemend Limburg van het coalitie-akkoord "Limburg verlegt grenzen". Doel van dit actieprogramma is dat Limburg uitgroeit tot een topregio binnen Europa. Maastricht wordt geprofileerd als een Europese stad met internationale allure en van Limburg worden de sterke punten uitgedragen. Zoals ict/elektronica, maakindustrie en life sciences/chemie. Deze sterke punten moeten de komende jaren verder worden uitgebouwd.

Verder wil de provincie het verwezenlijken van deze doelstellingen ondersteunen met voorwaarden schepende maatregelen op het gebied van arbeidsmarkt, bedrijventerreinen en infrastructuur. De unit Kennis en Innovatie van de afdeling Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs is primair verantwoordelijk voor het provinciale kennis- en innovatiebeleid. Limburg werkt van het begin af aan nauw samen met de externe partners Syntens en Industriebank LIOF. Verder wordt samengewerkt met de regionale werkgeversverenigingen, Universiteit Maastricht, Open Universiteit, Hogeschool Zuyd, Fontys Hogescholen, de regionale Kamers van Koophandel, individuele bedrijven en intermediairs. Enkele illustratieve projectinitiatieven zijn: Transnationale Universiteit Limburg, Incubator Life Science en Kennispoort. De Transnationale Universiteit Limburg bundelt de krachten van de Universiteit Maastricht en het Limburgs Universitair Centrum in het Belgische Hasselt-Diepenbeek.

Grote bedrijven

De provincie Limburg heeft er veel werk van gemaakt grote bedrijven te betrekken bij het kennis- en innovatiebeleid. Sprekend voorbeeld hiervan is de Research Campus rondom DSM. Een groot bedrijf als DSM kan voor het mkb een belangrijke regionale functie vervullen bij het versterken van het kennis- en innovatiepotentieel. Bij deze campus zijn ook de Universiteit Maastricht en de RWTH Aachen/Forschungszentrum Jülich betrokken. Met dit alles is in wezen een internationaal research and business centre tot stand gekomen. Op deze manier wordt de kennisinfrastructuur versterkt, vooral rond thema's als life sciences en chemie.

Met het project BErijven Volg Systeem (BEVOS) is het begrip innovatievermogen van bedrijven operationeel geworden. Het project maakte deel uit van RIS+ (1999-2001). Aan bedrijven kon van allerlei ter zake doende informatie worden verstrekt. Zo konden mkb-bedrijven tijdens advisering hun innovatieve resultaten vergelijken met die van collega's en op grond daarvan al dan niet besluiten tot vervolgacties. Effecten van provinciaal beleid konden beter in kaart worden gebracht en nieuw beleid kon beter worden gericht op bijvoorbeeld bedrijven die achter bleven met vernieuwende activiteiten ten opzichte van andere bedrijven.

De provincie werkt met haar externe partners samen om het kenniscluster rond life sciences verder uit te bouwen en te versterken. Verder moeten hoogwaardige bedrijfsruimte en betere bereikbaarheid van bedrijvenlocaties het innovatieve vestigingsklimaat in Limburg verbeteren.

DSM Research, Limburg

4 De toekomst is al begonnen

Wie het voorgaande heeft gelezen moet op zijn minst de indruk hebben gekregen, dat de regio's de afgelopen tien jaar veel tot stand hebben gebracht bij de ontwikkeling en uitvoering van kennis- en innovatiebeleid. Stapsgewijs zijn zij - veelal in een regisserende, stimulerende en coördinerende rol - de aanjagers geweest van vernieuwing en kenniseconomie. Samenwerking met kennisinstellingen, intermediaire organisaties en bedrijfsleven is daarbij van doorslaggevende betekenis geweest. De ervaring die is opgedaan, heeft overal geleid tot voortdurende bijstelling van activiteiten. Onder invloed van voortschrijdend inzicht, veranderende omgevingsfactoren en gewijzigde economische omstandigheden. Op die manier leveren de regio's steeds meer maatwerk, toegesneden op de specifieke omstandigheden en gebruik makend van de specifieke kennis daarvan en hun vele contacten met alle belanghebbenden op het gebied van kennis en innovatie.

Als de vraag wordt gesteld hoe in de toekomst kenniseconomie in de regio verder gestalte moet krijgen, dan kan de conclusie zijn, dat de lijnen daartoe eigenlijk al zijn uitgezet.

Vooraf door de beleidsmakers, beslissers en uitvoerders in de regio zelf. In feite is die toekomst al begonnen. En het zal altijd blijven gaan om het behalen van concrete en zichtbare resultaten. De resultaten die er al zijn geven voor de toekomst voldoende reden om tot een verdere opwaardering en versterking van de rol van spelers in de regio te komen.

Diversiteit grote kracht

Provincies hebben veel troefkaarten in handen om met succes verder de weg van de kenniseconomie op te gaan. De kansen zijn, zo is al beschreven, legio. Op korte termijn is diversiteit een grote kracht. Of het nu het Kenniscentrum Windturbines, Materialen en Constructies in de Wieringermeer is. Of de Internationale Roosevelt Academy in Zeeland. Het kennisinstituut Bio-Organic Materials and Devices in Groningen, of de High Tech Campus in Eindhoven. Het Vouchers-project in Limburg, of het Assistent-SEE programma voor hoogwaardige stageplaatsen in Zuid-Holland. Of we nu kijken naar de bedrijvent centra in Gelderland, of de uitbouw van innovatieclusters in Oost-Nederland. Of we nu geboeid raken door het Low Frequency Array radiosterrenkunde project in Drenthe, of door de duurzame watertechnologie in Fryslân. Al deze projecten en nog veel meer niet genoemde initiatieven zijn niet anders dan een uitvloeisel van diversiteit en specifieke regionale innovatie-

kracht. Hieruit vloeit voort, dat bij het ontwikkelen van interprovinciaal beleid voor innovatie en kenniseconomie een geleidelijke aanpak de meeste kansen biedt. Intussen kunnen wisselende samenwerkingsverbanden worden uitgebouwd.

Waar in het verleden vaak is begonnen met een waaier van initiatieven is de toekomst aan het stimuleren van kansrijke clusters. Provincies zullen zich in de toekomst meer richten op de gehele kolom van kennis tot product als zij een keuze hebben gemaakt voor het stimuleren van bepaalde activiteiten. Provincies zullen bij gemeenschappelijk innovatiebeleid hun eigen plan moeten trekken en van daaruit partners voor samenwerking moeten zoeken. Daarbij lijkt het verstandig uit te gaan van een grote verzameling van mogelijke partners. Dit geldt ook voor samenwerking met de rijksoverheid.

Voorzichtig met hypes

Provincies hebben bij uitstek een grondige kennis van hun regio en

daardoor kunnen zij zich richten op de specifieke innovatiekracht van die regio's. Dit betekent, dat de meest uiteenlopende economische activiteiten kansen kunnen bieden wat betreft innovatie en kenniseconomie. Provincies hebben belang bij een afstandelijke en zakelijke houding tegenover innovatieve hypes. Andere, op het eerste gezicht minder courante innovatiegebieden kunnen juist veel meer kansen bieden. Innovatie is namelijk veelal sterk afhankelijk van de bijzondere kenmerken en de geschiedenis van het betreffende gebied. Kansen voor innovatie en kenniseconomie in het landelijk gebied verdienen nadrukkelijk aandacht en kunnen, waar mogelijk, worden ondersteund. Bij dit alles kan worden gepleit voor een sterke integrale benadering van de gemeenschappelijke inspanningen van provincies ter versterking van innovatie en kenniseconomie. Innovatie is ten minste relevant voor de volgende sectoren: Economische Zaken, Europa, Landelijk Gebied en Cultuur.

Regio, rijk en Europa

Regio's bewijzen elke dag hun specifieke waarde bij de ontwikkeling van innovatie en kenniseconomie. Rijks- overheid enerzijds en provincies en andere regionale partners anderzijds hebben er wederzijds belang bij, dat de wezenlijke rol van de regionale partners niet alleen wordt onderkend, maar ook wordt erkend. Het aanwijzen van kansen in de regio en het inzetten van middelen voor de ontwikkeling van de regio kunnen nog meer aan de regionale partijen worden toevertrouwd. Dan kan de samenwerking op het terrein van innovatie en kenniseconomie verder worden versterkt. En dan is er ook een stevige basis van waaruit gezamenlijk die belangrijke resultaten kunnen worden behaald: in 2010 deel uit maken van de sterkst concurrerende economie ter wereld, de Europese Unie. En behoud van het nationale welvaartspeil ●

Colofon

**Dit is een uitgave van het
Interprovinciaal Overleg (IPO)**

Postbus 16107

2500 BC Den Haag

t 070 888 12 12

f 070 888 12 80

www.ipo.nl

Tekst

Willem Franssen, Wassenaar

Grafische vormgeving

www.collider.nl

Druk

Albani, Den Haag

Publicatienummer IPO

244

Den Haag, februari 2005